

Пашкевич Інна,
студентка 11 групи
навчально наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

РОЛЬ САМОВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Першопричиною негараздів у суспільстві є втрата або відсутність морально-духовних і культурних цінностей. Першопричиною негараздів у житті людини є невміння або небажання розвиватися. Багато психологів та педагогів стверджують те, що більшість молодих людей сьогодні не усвідомлює себе як різнобічно розвинуту особистість, майже не володіє знаннями про себе: про свою соціальну спрямованість, властивості свого темпераменту, характеру, особливості свого мислительного апарату, власні здібності, талант, професійну придатність тощо. Значна частина майбутніх фахівців з вищою освітою, а часом навіть тих, хто давно її отримав, перебуває в стані недовершеного розвитку, не маючи необхідності, здатності або бажання рухатися уперед до найвищих рівнів самовдосконалення. Процес самоформування індивіда можливий за умови самоусвідомлення себе як особистості. Самовиховання, саморозвиток, самореалізація – це процеси, які можливі за умови, коли людина має відповідні знання про себе і уміння, навички саморегулювання, самовдосконалення й самоаналізу. Якби цій проблемі приділялася належна увага, нам би не доводилося говорити про згубний вплив на молодь кризових умов, оскільки кожна особистість уміла б успішно з них виходити, а більшості існуючих на сьогодні проблем і не виникало б. Загальною метою людства стала б вища моральна досконалість.

У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили представники вітчизняної педагогіки П. Каптерев, А. Макаренко, Л. Рувинський, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, В. Оржеховська та ін. Вони розглядали самовиховання як один із найсуттєвіших факторів розвитку особистості. На їхню думку, тільки те виховання вважається ефективним, яке пробуджує в особистості потребу в самовихованні. І чим старшою стає особистість, тим більша роль у її формуванні має належати самовихованню. На особливій ролі самовиховання у становленні особистості наголошував і Гегель: “Здатність пізнавати своє власне ‘я’ є важливим моментом у духовному розвитку дитини; з цього моменту вона робиться придатною до рефлексії над собою. Але найголовнішим є відчуття, яке у неї прокидається, що вона ще не є те, чим повинна бути, і живе бажання стати такою ж, як і дорослі, серед яких вона живе. Це особисте прагнення дітей до виховання є ‘іманентний момент будь-якого виховання’” [2, с.9].

Самовиховання є важливим шляхом здійснення таких життєвих цілей як самоактуалізація, самореалізація і самоутвердження. Педагоги вважають, що тема самовиховання є досить актуальною, так як справжній педагог не може виховувати дітей, не виховавши себе самого. Він стає прикладом для наслідування учням. Педагогу важливо крокувати в ногу з часом: пізнавати нове, удосконалювати здобуте, пізнавати іноді себе та дітей, адже не має меж розвитку моральних якостей: людяності, добра, відповідальності, уміння слухати, бути сучасним та розумним. Особистість вчителя є важливим чинником у формуванні особистості дитини, від його інтелектуальних та моральних якостей також залежить розвиток самої дитини. Проблема нині в тому, що не всі педагоги хочуть ставати кращими.

Психолого – педагогічний аналіз самовиховання майбутнього вчителя дає підстави розглядати його як систему, що характеризується цілісністю, взаємозв'язками всіх частин. У своїх дослідженнях С. Єлканов показав, що структура самовиховання охоплює:

- цілі самовиховання. Їх регулюють суспільні цілі, які мають такий самий напрям – моральний, естетичний, фізичний та ін.;
- зміст і завдання самовиховання. Передбачають таку поведінку і діяльність, які сприяють досягненню мети самовиховання, що істотно залежить від психічних якостей особистості, її інтелектуальної, емоційної і вольової сфер;
- засоби самовиховання. Вони є своєрідними способами впливу на самого себе. Серед них – ознайомлення з різними видами мистецтва, читання наукової та художньої літератури, власна педагогічна діяльність і т. д.;
- результати самовиховання. Це ті зміни, які відбулися в особистості внаслідок самовиховання[4, с. 102].

Самовиховання є діяльністю людини, спрямованою на зміну своєї особистості у відповідності зі свідомо поставленими цілями, сформованими ідеалами і переконаннями. Самовиховання передбачає певний рівень розвитку особистості, її самосвідомості, здатності до її аналізу при свідомому зіставленні своїх вчинків з вчинками інших людей. Ставлення людини до своїх потенційних можливостей, правильність самооцінки, вміння бачити свої недоліки характеризують зрілість людини і є передумовами організації самовиховання.

Ефективна професійна підготовка майбутнього вчителя неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. А це потребує не лише знання норм і методів аудиторної роботи, роботи з книгою та іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування вольових зусиль, розвитку певних особистісних і професійних якостей, володіння технологією професійного самовиховання.

Досвід загального самовиховання є необхідною передумовою професійного самовиховання, яке передбачає свідому роботу з розвитку професійно значущих якостей, формування педагогічних умінь і здібностей.

Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення позитивних якостей та подолання негативних.

Самоосвіта педагога – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

Саморозвиток – це свідомий цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Необхідною умовою самовиховання є самоусвідомлення – усвідомлення людиною себе як особистості свого місця в суспільній діяльності людей.

Отже, самовиховання нерозривно пов'язане зі здатністю людини до самоаналізу і самооцінювання, з умінням контролювати свою поведінку і діяльність, ставити перед собою значущі цілі. Самовиховання може бути спрямоване на

виховання розуму, почуттів, волі. Однак провідною в самовиховному процесі є вольова сфера, яка забезпечує саморегулювання внутрішнього світу людини відповідно до дійсності. Успішність педагогічної діяльності значною мірою залежить від уміння і здатності педагога мобілізувати свої зусилля на систематичну розумову працю, раціонально вибудовувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, знімати емоційні та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом.

Чи стане студент справжнім педагогом, залежить від його уміння працювати над собою, установок, інтересів, потреб, активності в оволодінні науковими знаннями і вміннями, а також від того наскільки цілеспрямовано, свідомо і наполегливо він працює над розвитком у собі тих якостей, які формують особистість фахівця. Німецький педагог А. Дістервег зазначав, що для вчителя святим обов'язком є "лише до того часу здатний насправді виховувати і навчати, доки сам працює над своїм власним вихованням і освітою" [3, с. 163].

Основними етапами процесу самовиховання є: усвідомлення вихованцем вимог до своєї діяльності; самопізнання, критична самооцінка вихованцем своєї діяльності та поведінки; планування роботи над собою, вироблення програми і правил поведінки; реалізація програми самовиховання у практиці, з урахуванням всієї складності намічених позицій; самоконтроль, самооцінка та самокорегування дій і поведінки.

Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення її позитивних якостей і подолання негативних. За словами В. Сухомлинського, «у вихованні особистості одна з провідних мелодій належить самовихованню». Воно «потребує дуже важливого, могутнього стимулу - почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу - доброго слова, поради ласкавого чи докірливого погляду. Не може бути й мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на сильне слово, окрик, примус. За самою суттю своєю, самовиховання передбачає віру людини в людину, звертання до честі й гідності особистості. Педагогічне керівництво самовиховання - це насамперед відносини між педагогом і вихованцем, пройняті глибокою взаємною вірою в добрі наміри» [4, с. 541].

Самовиховання починається з самоусвідомлення - усвідомлення людиною себе як особистості, свого місця в суспільній діяльності. Структурно воно постає як єдність пізнавальної (самопізнання), емоційно-оцінної (самоствердження) і дієво-вольової, регулятивної (саморегуляція) внутрішньої діяльності людини. Головною при цьому є вольова сфера, яка забезпечує саморегуляцію її внутрішнього світу, активізує діяльність залежно від мети, установок, мотивів поведінки, практичних завдань.

Робота із самовиховання починається із самопізнання, самовивчення, усвідомлення своїх успіхів і невдач, аналізу своїх переживань, психічних станів.

Самопізнання – процес цілеспрямованого отримання інформації про розвиток якостей своєї особистості.

Основне правило самопізнання – шукати в собі істинне Я. Важливим елементом процесу самопізнання є самовизначення власної спрямованості, темпераменту, здібностей, особливостей і мотивів поведінки, вчинків тощо.

Професійне самопізнання дає змогу майбутньому вчителю створити свій психологічний портрет – карту особистості педагога. Вона дає змогу майбутньому педагогові оцінити свої сильні і слабкі сторони, зрозуміти свої можливості, тобто створити мотивацію. Завдяки самопізнанню і самооцінці майбутній педагог усвідомлює необхідність самовиховання, поступово створює модель майбутньої роботи над собою. Самопізнання виявляє потребу людини в самодостатності й самоутвердженні. Одним із рівнів розвитку самопізнання особистості є самоконтроль, який передбачає усвідомлене, вольове управління своїм психічним життям та поведінкою відповідно до Я-характеристик, ментальності.

Щоб досягнути хороших результатів у професійній діяльності, педагогу потрібно систематично вивчити себе, знати свої сильні та слабкі сторони, постійно формувати в собі внутрішній стержень, на якому буде відбуватись не лише професійний, а й особистий ріст. Саме у педагогічній діяльності особистий ріст - неодмінна умова досягнення професіоналізму. Завдання майбутнього педагога полягає в тому, щоб розвивати в собі спеціальні здібності, необхідні для успішного оволодіння професією, досягнення високих результатів. Основним завданням майбутнього вчителя є вдосконалення професійно значущих якостей особистості: розширення світогляду, збереження і зміцнення професійного здоров'я, підвищення рівня методичної підготовки, формування своєї духовної культури, педагогічного мислення, творчості тощо.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади.- К.: Либідь, 2003, - 280 с.
2. Рувинський Л. И. Самовоспитание личности. - М., 1984.
3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії. К.: Навч. К. - Богдан, 2007. - 168 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. - К., 1997. - Т. 5.
5. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г. М. Мешко; ред. Г. А. Теремко. - К.: Академвидав, 2010. - 197 с.- (Альма-матер). Бібліогр.: 194-197 - укр.

